

репресованим досвідом, який не пережитий своєчасно, має бути повернений у наступних поколіннях. Є навіть такий термін – постпам'ять (М.Гірш). Таким чином, постпам'ять Уляни і Степана повертає до глибинної рефлексії, пережитої їхніми попередниками психічної травми – екзистенційного переживання минулого крізь призму сучасного й у дискурсах сучасного (Уляна і Степан стають активними учасниками Євромайдану, Степан згодом стає учасником бойових дій на Сході)

Як бачимо, внутрішні філософсько-психологічні рефлексії авторів іронічного й розважального читива, яке вони колись оприявнили в «Кобзарі 2000», нарощуються у романах «Щоденник моєї секретарки», «Забудь річка».

Таким чином, висновуючи, скажемо, що автори своїм детективно-пригодницьким історичним романом вписуються в контекст сучасної літератури, в якій наразі саме така письменницька саморефлексія є надзвичайно важливою, оскільки з психоаналітичного погляду має терапевтичний ефект, ефект зцілення від травм минулого, що призводить до очищення й оздоровлення індивідуального позасвідомого й активізації колективного.

VERTYPOROKH Oksana Volodymyrivna,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of
Ukrainian Literature and comparative studies
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: vertyporoh@i.ua

Одержано редакцією – 24.09.2017
Прийнято до публікації – 4.10.2017

РОМАЩЕНКО Людмила Іванівна,
доктор філологічних наук, професор
кафедри української літератури та
компаративістики Черкаського національного
університету ім. Б.Хмельницького
e-mail: lirom5@ukr.net

ДІАЛОГ КУЛЬТУР НА БЕРЕГАХ БАЛТИКИ

Уже удвадцять на узбережжі Балтійського моря, у Гданську-Сопоті, відбуваються міжнародні літературно-освітні читання, організовані Гданським університетом за сприяння інших організацій. Вони збирають науковців із багатьох країн світу: Польщі, Білорусі, Росії, України, Естонії, Франції, Норвегії, Фінляндії, Австрії, Великобританії, Італії, Німеччини, Туреччини, США та інших країн. Нинішні – ювілейні – мають назву „Діалог культур у літературі і мистецтві”, а перші розпочиналися зовсім не офіційно, з ініціативи їхнього незмінного організатора і натхненника, професора *Лоли Уткірівни Звонарьової*, яка має українське коріння і через те небайдужа й до української культури. Відбувалися у варшавському будинку *Веслави Ольбрих-Навроцької* – члена Спільки польських письменників і члена Європейського товариства культури, президента Фонду „Славика Ориентале”.

З пані Веславою ми замешкали цьогоріч в одному номері, і вона захоплено, як і годиться справжньому науковцю, вводила й мене у світ власних наукових інтересів – знайомила з творчістю Сигізмунда Кржижановського. І її зусилля не пропали даремно: мене зацікавила творчість письменника, поляка за походженням, філософа, історика і теоретика театру. Він народився на околиці Києва, навчався в Київській гімназії, пізніше – на юридичному факультеті Київського університету (де навчався ще один польський

письменник Ярослав Івашкевич). У київських газетах друкувалися його дорожні нариси, написані після поїздок до Німеччини, Австрії, Франції та Італії. Так що „український слід” у життєтворчості Кржижановського ще чекає на своїх дослідників. Тож із цікавістю взялася за читання його „Казок для вундеркіндів” – єдиної книги в університетській бібліотеці, уже сама назва якої натякає на її інтелектуально-філософський характер.

Вражаюче урочистою стала хвилина мовчання, якою вшанували активних учасників попередніх читань, які, на жаль, пішли із життя.

На пленарному засіданні після незмінних у таких випадках офіційних привітань були заслухані доповіді: „Новітня польська поезія в перекладі російською мовою” *М. Вавжкевича* (Варшава, Польща), „Гене́за літератури російської еміграції” *О. Пуссінен* (Хельсінкі, Фінляндія), „Образи і символи російської класики в ілюстраціях паризького художника Олександра Алексеева” *Л. Звонарьової* (у співавторстві з *Л. Кудрявцевою*), „Вплив польської художньої культури на духовно-моральне становлення творчої особистості у ХХ столітті” *О. Бархатова* (Москва, Росія), „Українсько-польська ідентичність у романі В. Бахревського „Люба Україна. Довгий шлях до себе” *Л. Ромащенко* (Черкаси, Україна), „Російські поети татарського походження” *Л. Газізової* (Казань, Татарстан), „За нашу і вашу свободу!” Безкровна опозиція польської і російської еміграції у ХХ столітті” *П. Стітек* (Варшава, Польща) та ін.

Плідною, хоч іноді й дискусійною була діяльність круглих столів „Літературна преса вчора і сьогодні”, „Література та екологія” та ін.

Цікавим виявився виступ професора Інституту східнослов'янської філології Гданського університету *Ірени Фіалковської-Аняк* – однієї з організаторів цьогорічних читань. Вона зазначила, що нині у світовій літературі пейзажної лірики в узвичаєному розумінні не існує – про природу мовиться в постапокаліптичному плані: як знищується довкілля, втрачається найцінніше.

Коли мені запропонували висловитися з приводу ситуації в українському письменстві щодо екологічної проблематики, то погодилася, що й в українській пейзажній ліриці посилюються апокаліптичні мотиви, особливо після чорнобильської катастрофи. На підтвердження цієї думки (і на прохання аудиторії) процитувала рядки Л. Костенко, у пейзажній ліриці якої вочевидь мотив гармонії людини і природи („Шипшина важко віддає плоди...”) переростає у мотив апокаліпсису: „Ми дикі люди, ми не знаєм звичаїв. Ми нищим ліс. Ми з матір'ю на „ти”. Ми свій кінець пришвидшуем, пришвидшуем у колективних нетрях самоти. Душа ніяк не вийде із-під варті. То культ особи, то культура мас. Колись ми, кажуть, виникли від мавпи. Надалі мавпа виникне від нас” („Коротко як діагноз”).

Наукові теоретико-літературні роздуми учасників круглого столу „Література та екологія” переходили у площину дієво-практичну: слід робити конкретні справи, щоб наша планета стала кращою. І наводилися яскраві приклади: блогери через Інтернет оголосили акцію по збиранню сміття в чи не найзабрудненіших місцях РФ – Норильську і Челябінську, а львів'яни самоорганізувалися, щоб очистити місто від завалів сміття, перед якими виявилася безпорадною місцева влада. А ще мені пригадалася знайома пані Зося із гірського міста Закопаного. Одного разу ми з нею йшли до костюлу. Після дощу з гір стікали струмки до водостоків. Побачивши в одному з них папірці від морозива, вона зі словами „То dzieci” („Це діти”) заходилася виймати з решітки папірці (бо, мовляв, засмітиться водостік), хоча була по-святковому вбрана. Чи ж дочекаємося ми, що й у наших співвітчизників буде така свідомість і таке ставлення до навколишнього світу?! Ну, як тут не згадати розпачливі висловлювання колеги, яка побувала біля новозбудованого фонтану в Умані і бачила, як городяни в очікуванні видовища витоптали розквітлі клумби...

Як і в попередні роки, незмінним атрибутом читань стали творчі зустрічі, вечори, концерти, презентації книг (і часописів) *Л. Звонарьової*, *Г. Певцова*, *Б. Бартфельда*, *Л. Фролової*, *Р. Мінакової*, *О. Петрової-Ройгно*, *В. Бахревського*, *Л. Газізової*,

К. Шатровського, О. Бархатова, Н. Батракової, Н. Шамардіної, С. Телюка, М. Мархлевської, Т. Хлебянкіної, В. Алєєвої-Недоброво, З. Алькаєвої, О. Пуссінен, А. Ямпольської та ін.

Чи не найбільше запам'ятався виступ В. Бахревського – дитячого письменника-казкаря. Владислав Анатолійович говорив про архіважливу роль дитячої літератури у формуванні юної особистості, про необхідність дитячими творами прищеплювати наймолодшим читачам доброту, здатність до співпереживання, дружелюбність (тоді як останнім часом література все частіше перетворюється на літературу ненависті). На його шире переконання, девізом творів для дітей має стати – „Давайте дружити, любити одне одного (людей і народи)”.

Владислав Анатолійович є водночас майстром історичної прози, зокрема автором роману про Хмельниччину „Люба Україна. Довгий шлях до себе” і роману про Розумовських. На моє питання, як йому вдалося поєднати дві такі, здавалося б, різні грані творчості (історична проза і казкаряство) повідав...

У дитинстві йому дуже подобалася казка „Теремок” (так хотілося жити всім разом), тож ставши письменником, спробував і сам писати для дітей.

А захоплення історією прийшло після поїздки до Києва і Канева, куди йому, тоді піонеру, мама купила путівку. Неймовірно враження справили відвідини Києво-Печерської Лаври, після чого самому захотілося писати на історичну тему.

У попередніх розмовах з автором цих рядків Владислав Анатолійович неодноразово зізнавався у своїй любові до України і пов'язував з нею своє становлення як митця. Стверджував, що його письменницький стаж розпочався з далекого 1953 року, саме з тієї екскурсії до серця України. Тож на подарованій мені книзі „Люба Україна. Долгий путь к себе” Владислав Анатолійович залишив такий інскрипт: „Первые мои стихи, с которых начинается мой писательский стаж, посвящены Украине и Шевченко”. І графічно сама книга оформлена у двох кольорах – жовто-золотистому і синьо-голубому (кольори українського національного прапора).

Владислав Анатолійович порушував ще одну дуже важливу проблему – втрату скарбів національної мови, у зв'язку з урбанізаційними процесами. З метою її збереження створено „Товариство казкарів”, покликане захопити юного читача красою рідного слова, адже в епоху комп'ютерних технологій справжньою бідою стало небажання дітей читати (і не тільки, навіть студенти-філологи нерідко заміняють читання художніх текстів критичними коментарями).

А ще окрасою читань стали концертні програми Віри й Олексія Астрових, виставки художників Н. Баженової, Л. Юкіної, Олександра та Інни Кабанових, мистецькі полотна яких вирізнялися доволі оригінальною технікою.

Гданськом і Сопотом моє перебування в Польщі не завершилося. Попереду, як завжди, на мене чекало Закопане, з музеєм Кароля Шимановського – композитора, піаніста, нашого земляка (уродженець села Тимошівки Кам'янського району Черкаської області, ім'я якого носить місцева школа, а в Черкасах діє польське товариство, назване іменем всесвітньо відомого музиканта). А ще – зі щорічними міжнародними фольклорними фестивалями, на які з'їжджаються учасники з багатьох країн світу (у тім числі й України), широко розрекламованим книжковим форумом. І новенькими комфортними автобусами Komunikacji miejskiej, що нещодавно стартували і на які так чекали мешканці та гості туристично-курортного міста: просторі, на відміну від маршруток, обладнані кондиціонерами, з можливістю саморозрахунку через платіжний термінал, у якому написи польською, англійською, німецькою і російською мовами, що дуже вигідно для закордонних туристів, яких тут чимало.

Тривала подорож у не зовсім зручних польських вагонах (6-8 осіб у купе, змушених сидіти (до 14 годин!) один навпроти одного, не маючи змоги нормально піддатися владі Морфея) спонукала до розмов. З них напрошувався очевидний висновок: як і в нас, пересічні громадяни думають і говорять не так, як інформують владні структури і ЗМІ. Мій сусід у купе розпитував про стан справ в Україні, проводив аналогії із сучасною

Польщею (де лише заледве третина поляків вважає ринок кращим від планової економіки, а переважна частина осіб старшого віку, за словами й мого співрозмовника, тепло згадує часи „za komuny”, коли газети переповнювалися оголошеннями „zatrudnimy natychmiast” („працевлаштуємо негайно”), ніхто не боявся масових звільнень, почувався соціально захищеним, де функціонували каси допомоги, заводські їдальні і лікувально-оздоровчі заклади).

Мій співрозмовник переконував не ототожнювати політику і культуру в міжособистісних взаєминах, а також гордо повідомив, що свого часу вивчав російську і прочитав усі книги „Тихого Дону” М. Шолохова – нобелівського лауреата, чия мати була етнічною україною.

Розчулила своїм піклуванням й літня полька: сама з проблемами руху, побачивши мою втому від тривалої поїздки, підклала мені під ноги приготовлений для себе спеціальний валик, аби ноги трохи відпочили (!).

А ще мала бути Ченстохова, де на зустріч зі мною чекав приятель, колега, професор Веслав Гворис – колишній ректор Вищої школи туризму і готельного бізнесу (Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Turystyki), яка згодом стала структурою Академії ім. Яна Длугоша в Ченстохові. Цей науковий заклад, що є партнером ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, приймає на стажування колег із нашого університету, а в цьому році і 28 студентів Черкаського національного розпочали семестрове навчання в Академії.

Проте в останню хвилину поїздки до Ченстохови довелося відкласти (через травму ноги).

Із Закопаного мій маршрут проліг на Словаччину, до міста Попрада, бо мала на меті більше довідатися про життя українських письменників-емігрантів, що знайшли притулок на словацькій землі. Попрад – найбільше місто у Високих Татрах – зустрів мене (за кілька метрів від автовокзалу) парком, у якому височіє пам'ятник із написами словацькою і російською мовами, як-от: „SVOJIM OSLOBODITEĽOM, HRDINSKEJ RUDEJ ARMADĚ, OD OBYVATEĽOV MĚSTA POPRADU, 17 JUNA 1945” („Своим освободителям, доблестным воинам Красной Армии, от граждан города Попрад, 17 июня 1945 года”). Пам'ятник в належному стані, доглянутий, обсаджений квітами, що так дисонує із меморіалами на Львівщині, які довелося бачити на дорозі до кордону.

І згадалося, що серед визволителів словацької землі був і письменник Олесь Гочар (столітній ювілей якого відзначатимемо в наступному році). У своїх щоденниках він залишив численні записи з описами мальовничих словацьких краєвидів, які чергуються із напливом щирих почуттів до словацької дівчини Юлічки, любов до якої автор проніс через усе життя: „Високі Татри, за висловом місцевого поета, – це велична діадема Словаччини... Чиста дорога, чисті села і містечка. Словаки ідуть на поле волами і кіньми, в оббитих жерстю візерунчастих хомутах” чи „Де та вулиця, де той дім... Вийди, Юлічко, я тут... Ні, краще не виходь, хай все те залишиться весняною чарівною казкою... А ніч місячна, світла, хоч і мрячить дощ. Вийди, Юлічко!” Очевидно, саме це кохання надихнуло автора на створення у „Прапороносцях” образу словачки Юлічки, у яку закохався Володька Сагайда...

Написи на пам'ятнику в Попраді нагадали трилогію „Прапороносці”, де Гончар використовує лексику та синтаксичні структури словацької (і чеської) мови, задля створення відповідного національного колориту (деякі з цих форм збереглися у діалектному мовленні в західних регіонах України): „Младий пане!.. Просім вас, не миніть моєї господи, завітайте хоч на одну хвилю!.. Маєтні люди днесь відчинили пивниці, частують драгих висвободителів...А я, убога словачка, ніц не мам, Герман повидавав, повипивав вшецко... Але хце се мі таке приймати гостя, руського вояка... Не погребуйте мнов...”; „Наздар! – видихала визволена Чехія єдиними грудьми. – Наздар! Наздар! Наздар!.. – Ать жиє Руда Армада!”.

Сподіваюся, що двадцятирічна традиція діалогу культур буде продовжуватися й надалі, тому й із нетерпінням чекатиму наступної поїздки до берегів Балтики.

Гданськ ніби передав естафету українському Кременцю, у якому народився класик польської літератури Ю. Словацький і де щороку відбувається українсько-польський форум „Діалог двох культур”. Але про це – трохи згодом.

ROMASHCHENKO Lyudmyla Ivanivna,

Doctor of Philological Sciences, Professor at the Department of Ukrainian Literature and comparative studies
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: lirom5@mail.ru

*Одержано редакцією – 2.09.2017
Прийнято до публікації – 4.10.2017*

КЛИМЕНКО (СИНЬООК) Ганна Андріївна,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та компаративістики Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького
e-mail: anna.syniook@gmail.com

СКРИПКА У ФУТЛЯРІ, АБО ЛІТЕРАТУРНЕ СОПРАНО ТАМІЛИ ЧУПАК

Чупак Т. Павутинова мелодія бабиного літа / Таміла Чупак. – Черкаси : видавець Ю. Чабаненко, 2015. – 52 с.

Мабуть, не випадково ця достота лірична книга малої прози черкаської письменниці й композиторки Таміли Чупак (з м. Кам'янка) втрапила до мене одного прохолодного листопадового вечора, коли західноукраїнська просторінь і навіть Київщина були притрушені першим цьогорічним снігом... Ще дерева цілком не розпрощалися з листям, земля ще не згубила осіннього килиму... Але натяк на зиму вже завібував... Як у першому оповіданні “Осіннє видиво”, де попервах оскаржується теза про осінь як поетичну часовість, адже всі слова пташино відбувають у вирій, залишаючи героїні-мисткині душевну і словесну порожнечу. Тимчасом самотність нараторки не є абсолютною, адже на гостину до неї напрошується депресія в подібі застудженого страховиська: останнє згодом під впливом запашної кави вдатне трансформуватися у доброзичного домовичка (прочитується ефективно подолання “екзистенційної порожнечі”). Дивовижно, але саме перший сніг виповнює душу героїні й папір на столі словами та відроджує віру в Осінь як найпоетичніше буття:

*Небо сніжинками дихало,
вітер мереживо плів,
впала на білий папір
пригорща втішених слів –
осені прядиво-видиво [с. 10].*

Цитовані поетичні рядки єдині у своєму родо-жанровому вияві. Зрештою, либонь болісно й тужно авторці прощатися з поезією заради прози. Невипадково перший із двох розділів книги має вимовну назву – “Поезія образилась”. Як далі образно мовиться в оповіданні “Зустріч”: “Зібрала вузлик з нехитрими пожитками – зошитом, ручкою, думками – та й пішла не оглядаючись” [с. 15]. Можливо, в образі Поетеси, героїні означеного твору, прозирає постать авторки, котра зненацька(?) береться за прозу: “Усі попередні образи й зради Поезія змогла пережити, але ця виявилася найболючішою. Кінець дружбі” [с. 15]. То ж чи звинувачує себе Таміла Чупак, чи вважає себе зрадницею, чи навпаки сила уяви й вимислу дозволяє їй дистанціюватися від героїні? У кожному разі,